

Kirjad Eestist.

Meelis-Lauri Erikson

Kõvaketas lendas. Lendas õhku. Paranduses öeldi, et päästa pole enam midagi, aga seda ma teadsin juba isegi. Algul oli muidugi šokk suur – kõik mu surematud kirjatööd on läinud. Nagu oleks kaotanud mõne lähedase inimese; niivõrd külge kasvanud on arvuti, tõsijutt. Sai kõigest kõrini, aga... Mul tekkis samal ajal suurepärase võimalus. Sõber laenas mulle oma vana Honda; tuhat kuubikut – täiesti korralik pill, ja nüüd siis sõidan sellega mööda Eestimaad ringi. Muide, olen tähele pannud, et kui eestlane oma riiki kirub, siis ta ütleb alati lihtsalt Eesti. Kui aga asi läheb pühalikuks, siis ta ütleb Eestimaad. Veel poeetilisemalt Maarjamaad. Maryland, ühesõnaga. Üks on kindel – kultuuripealinnas ma ei taha olla minutitki rohkem kui hädavajalik. Niisamuti suvepealinnas. Ega ka mitte kõikides neis teistes pealinnades. Sõber on ise motikafänn, tal neid mitu tükki ja on alati kõigil neil mototreffidel platsis. Mina ennast mingiks motomeheks ei pea, panin lihtsalt suvalises suunas ida poole ajama mingi ebamäärane mõte peas, et teen õige sellele maale tiiru peale. Muidugi see ei õnnestunud ja ega ma seda väga tõsiselt mõelnudki.

Tulikask on sõita, kitarr seljas, niisiis jätsin selle koju, aga ega seda pole vajagi kaasa tassida; muusikat teha ma ei kavatse. Seda tehakse siin maal niigi küll. Viina juua kah ei kavatse. Ka seda tehakse siin maal niigi küll. Kuid selgus, et esimene sõit oli hoopiski lühike – sadamasse.

Naissaar. Nimelt olin ennast kutsunud kaatritele (suvine lõbutsemisgraafik on küll tihe, aga saame hakkama!) ja siis ta helistaski, ütles et sõit läheb Naissaarde, kas tahad kaasa tulla? Muidugi ma tahtsin. Kräsulist ja Aegnast mööda hakkab laine päris hästi peksma, soolane tuul näkku! Meri. Saar on imeilus, aga Nõukogude armee jäljed on kõikjal. Ikka veel. Kuid männimetsa all on imeliselt puhas õhk; üks peni tuli kõrvaltalust kaasa, liputas saba ja ta olekust paistis igati et hakkame-nüüd-sõpradeks ja ma-tahan-sinuga-kaasa-tulla. Mis siis ikka. Koos kõndisime kirikuni ja tagasi. Tee peale jäid ka mingid Nõukogude armee barakid, mis paistsid siiski asustatud olevat – üks kargas äkki lahti ja sealt voolas välja mingi tüüp; küllap läks kusele, aga jalgadel ta igatahes ei seisnud enam. Kirik. On näha, et keegi püüab seda siin üles ehitada; milline vaimustavalt hullumeelne ettevõtmine! Sama hästi võiks kuskile keset sood või metsa kiriku ehitada. Aga muide, teangi üht sellist, ja ma ei mõtle siin näiteks Esku kabelit, vaid tean meest, kes otsustas ka oma metsa kabeli ehitada; ei tea, mis sellest nüüd on saanud. Mees on muidugi juba surnud, nii et küllap see maha jäetud on. Kuid siin saarel on kõik kuidagi maha jäetud, hoolimata Kaljustest, ja parem ongi.

Jagan peniga oma vorsti ja leiba – pidurahvad teises saare otsas ei lähe mulle korda. Rikaste löbud: milleks siis ikka saarele tullakse, kui mitte pidu panema ja naistega mehkeldama. Tahaks rahu saada. Hiljem sain teada, et saarel on 1 (üks) püsielanik, aga temaga ma ei kohtunud. Poleks vist ka tahtnud, millest meil olekski rääkida? Lõpuks jõuame jälle mereni; see pahiseb vastu kive ja kruusa; haruldaselt ilus õhtu on, pilvevaba. Taevalähedane rand nagu Jaan Kross oma klassikukäega on kirjutanud. I want to believe.

Üldse on Eestist raske kirjutada. Kõigepealt, et siin kõik kõiki tunnevad, vastastikku vannuvad nagu vist Runnel kirjutab. Ja ülepea on kõik ju liiga tuttav, kirjuta millest tahes. Kolhoosiaegsetest varemestest uusaja mõisnike ponnistusteni. Eks sa leiad ikka seda, mida otsid; see Kristuse lause toimib ka teistpidi. Sa näed seda, mida tahad näha; koputad ustele, millele tahad koputada; igamees justkui omab õigust sõna sekka öelda. Alati.

Ent Eestis on päris palju inimesi, kel on „head antennid“. Kes võtavad õhust kõike. Nendest saavad kunstnikud või nad joovad end surnuks või mõlemat. Kui nad pole endale sinna kanali vahele mõistlikku filtrit harjutanud. Niisama praalijad ja ropendajad ei tule arvesse. Aga nad kõik teavad väga hästi, mis toimub.

Sõitsin mööda nii mõnestki väga heas korras talust, või mis talust – kuidas öeldagi, elumajast. Ornitoloogid on tähele pannud, et Eesti rahvuslind hakkab siit ära kolima. Miks? Sest ta sööb põhiliselt kärkseid. Ja lehmi enam ei peeta. Said aru? Pealegi teevad pääsukesed oma pesad majadesse, kus ollakse õnnelikud, kirjutab Tove Jansson.

Veel mõtlesin, et see päritud talukoht on see kindlus, mida igamees püüab rajada isegi mitte teistega võistlemiseks (sest milleks see, eestlane on ju individualist nagu teame), vaid lihtsalt selleks, et... Ta ehitab vot just siia, oma vanaisa talukohale kindluse, sest see peaks ju ometi olema midagi, mis kannab selles ebakindlas maailmas. Kirikuvärk on kirikuvärk. Vist samal põhjusel tegelevad nii paljud oma sugupuu uurimisega. Nad tahavad leida kindlustunnet, et nad on olemas; ebateadlikult tajutakse ebakindlust kõiges; meie infoajastul pole see miski ime. Kui sinu taskusse jookseb kogu aeg mingi uudistevoog, siis see tähendab tegelikult tohutut ebakindlust. „Hiinas on uputus, Taanis on tuul“, ja mitu laipa oli jällegi Süürias. F! Aga näiteks genealoogia on selleks, et mõista: ma olen tõesti olemas. Ja võib olla väärikas tunne pealegi. Ritsikad siristavad sooja öös, kaugusest kostab räuskamist, nojah, kell saab just kümme, viimane aeg. Ja siis sai õhtu ja sai hommik – teine päev. **Teel.** Teel on hea olla. Motikasõit on kahtlemata erootiline tegevus. Sa tunnetad seda tukslevat ja pulbitsevat jõudu oma jalge vahel, mida sa kontrollid, kuid mis veel enam kontrollib sind. Küsimus on kontrollide tasakaalus, kuid sa andud sellele olukorrale, oma vaba valik eelistada neljale rattale kahte, öeldakse küll. Kerge gaasikeeramiseega muutub mootori laul terve tooni võrra. Nii väljapeetud riffi ei leidu isegi parimal raskusulaval metallibändil, tekib tunne. Eks ta ole, teatavas vanuses meeste jaoks on aseaineid vaja. Siis, kui igat nalja enam ei viitsi visata. Kui igapäevane õlu ei paku enam muud peale väsimuse. Sama on naistega. Ja muidugi no-oo-stall-gia. Sirge peal on hea sõeluda rekkade vahel ja kurvides, mida järsult võtta hakkavad kummid imeliselt lõhnama. Motikas – see on vabadus, see on armastus, sulametall; teate ka, mis asi on üks motikas!

Kuskil rannakülas peetakse järjekordset festivali vist; sõidan umbes 5 kilomeetrit tunnis, sest külatee on paksult täis inimesi. Pidurid on maas justkui mingil toobripeol Saaremaal või kus iganes. Tean, et see küla ainult suvest elabki. Ise olen loll; tahtsin ju hoiduda Eesti kultuuriüritustest, mida selle maa lühikesest suvest võtavad kõik, mida võtta annab. Igal pool, tõesti igal pool on mingid festivalid, kontserdid, üritused, näitused ja „päevad“. Veel üks põhjus kultuurselt joomiseks, mille eest põgenesin kultuuripealinnast. Ma ei ole karsklane, kuid näiteks purjus plikade kila öös on üks vastikumaid asju, mida tean. Nüüd vist hakkab karsklaseks küll. Ja isegi kui kultuur on „ehtne“ ütlen ma: tänan, ei. Oli mul vaja siia sisse keerata! Teel on hea olla. Tuul vihiseb, mootor urrab. Ei mingit kultuuri. Edasi...

Eesti suvi. Kohe tegin uue lolluse. Järgmisel õhtul olin siin 500-aastase kiriku ja 20-aastase poe juures (sama vana kui Eesti isesesivus) ikkagi kitarri kätte võtnud. Noored, kes seal poe juures, läksid sellega kaasa. Tore oli. Juhuu, kui vahva, keegi oskab laulda Amazing grace'i või mida iganes, parem oleks olnud ikka mõned tuntud lood. „Viimsest reliikviast“ näiteks. Panin bluusi ka ja mõnd oma kadund sõbra lugu ja see läks! Tegelt läks ka, aga ometi rikkus see mu tuju. Nii. Laulurahvas see rahvas küll ei ole, pigem grilli- ja kokaraamatu rahvas, elulookirjanduse oma. Laulukaare alla, sinna pühapaika kogunemine on erand, umbes nagu jõuluõhtul kirikusse minek. Liiga tihedalt ei tasu. Üldse on siinmail kirikuga nagu liikluskindlustusega; parem oleks, kui seda üldse vaja poleks, aga ei või iial teada. Parimal juhul on see nii. Autos käib tümakas ja sellest ju küll. Google on olemas ja sellest kah küll – „christianity“ vasteks antakse 150 miljonit tulemust, kõik on järelikult teada. Üks tüdruk jäi sinna veel tõllerdama, vist imponeeris talle mu motikas. Kätrin, vastas ta, ma ei tea, kuidas seda kirjutatakse, aga ta oleks peaaegu kukkunud. Püüdsin ta kinni, tundsin ta puusi ja rindu, aga see polnud sugugi see. Suunasin ta Range Roverisse, kus jorsid teda ootasid. Siin pole võimalik öelda, et Kristus armastab sind, aga Kristust ei leia sealt, kust me arvame teda leidvat. Jälle oli õhtu käes ja ma pöörasin tagasi. Lihtsalt järjekordne kultuuraüritus, kehvavõitu pealegi, oleme sellega ju harjunud.

Nelikümmend. Hommikul kogunesid parmud poe juurde. Kaupmees polnudki oma poodi veel kettidele maha müünud ja oli osav. Et kümnene oli veel aega, müüs ta kassa kõrvalt troinoisid; tal oli neid seal terve kastitais. Kaupmees on tasemel – teab, mida rahvale vaja ja kõigil on niimoodi kasud sees, eks ole. Üks lõhkise näoga tüüp minu ees soris münte: kurat, ei saa ma ikka veel nendest aru. Mina ka mitte, lohutasin mõttes. Ikka veel õpin euromünte tundma. Aga taevas läks selgeks ja päike tuli välja. „Alusta oma edulugu meiega!“ - nägin vilksamisi ajalehereklaami, tore küll. Ja Swedbank mõnitab mind oma reklaamiga pangautomaadis: „Kui sul on säästus, siis on sul rahulik meel“ või kuidas täpselt see oligi. Teate ka, milline väärtus siin on? Suuresti tänu

Nõukogude piirivalvele on see rannik niimoodi säilinud. Tean Kanadas üht meest, kel on väike onn mägedes, ei elektrit ega midagi muud, aga selle eest on täielik vaikus ja rahu. Kuid selle vaikuse ja rahu saamiseks sõidab ta kõigepealt oma kolmsada kilti maha. Siin võib piirduda näiteks neljakümnega. Ma tunnen Piiblit ausalt öeldes kehvasti, kuid millalgi on mul meelde jäänud, et Iisraeli rahvas rändas kõrbes nelikümmend aastat. Tähendab, Mooses võttis ilgema riski ja läks nende orjameelsete kaltsakate kamba eesotsas kõrbesse. Ja nad kondasid seal nelikümmend aastat! Miks nii kaua; nad pidi seal ikka väga siksakitama; Siinai kõrb on suur küll, aga mitte ometi nii suur? Asi on selles, et nende aastatega vahetub üks põlvkond teisega täielikult, sest orjusest pääsemine ei tähenda kohe vabaks saamist; tavaliselt lendab pendel siis teise seina. Ja mis seal siis niiväga viga oli – orjad küll, kuid igapäevane lobi oli vähemalt kindlustatud. Egiptuse päratuse maailmariigis. Siin aga peab, tont võtku, kõike ise mõtlema ja tegema. Ning eelkõige usaldama. Kuid kõige raskem võis olla hoopis lahkumise öö. See viimane öö, kohver pakitud, leibagi ei jõua enam korralikult valmis teha, ja nii nad siis istuvad kobaras koos oodates signaali lahkumiseks ja teades, et olgu mis on, tuleb mis tuleb, aga siia nad enam tagasi ei tule. Kuulatades surmaingli sahisevaid samme; kas ta ikka läheb mööda või mitte. Kuigi kõik ettevaatusabinõud on tehtud, uksepiidad talle verega kokku määratud. Õudne lugu, kui järele mõelda. ... Nii, ta läks mööda. Ja nüüd võib minema hakata. Tootatud maa suunas kuskil kaugel... Millest on vaid mingi ebamäärane kujutus. Aga need kujutlused võivad olla paradoksaalsel moel vägagi konkreetsed. Ja ongi nii, et sa ei tea, mida tahad, aga tead, kuidas seda saada.

Vahel olen kirjutanud mingeid asju ajalehtedele, arvamusrubriigis, kuid sellestki võib tüdineda. Mida ma siis ikka niiväga arvan; on neid arvajaid ju küll ja küll. Muudkui arvan midagi. Ja üks nad ka maksavad ausalt öeldes kehvasti; nii ta on kui sa pole koosseisuline. Oma küljendajatööga kirjastuses kah palju ei teeni; abiks ikka. Musategemine on pigem selline hobi või... Mõtlesin siis, et kui juba kirjutada kirju Eestist, siis võiks ehk tõepoolest kirjutada Kirju Eestist. Siis kargas meelde ammune sõber Tom. Ta jättis lahkudes mulle oma Hamburgi aadressi. Ütles, et kolib Berliinist ära; leidis mingi töö selles suures sadamalinnas, kus välismaalased on olnud läbi aegade tavalised, mitte nagu kuskil sisemaal, kus nad mõjuvad ufolastena (proovige vaid ette kujutada näiteks pisikest ja lõpmata viisakat jaapanlast sellesamas meie külapoes!). Ja muidugi oli seal mängus keegi neiu; ma isegi mäletan teda. Oli selline kõhn ja kleenuke, vaatas mind heleda tuka alt; me vahetasime vaevalt mõne sõna ja – auf Wiedersehn! Mina olin seal juba täitsa üleliigne. Tomi aadress oli mul koltunud paberitükile kritseldatult rahakoti vahel. Hüva. Eks siis kirjutangi. Kas ta sellel aadressil enam elabki? Kas ta üldse enam elab? Aga kuidagi tore tegevus, kirjutada kiri ei-tea-kuhu. Ega siis kirjad kaduma lähe. Mitte miski ei lähe kaduma. Isegi kui isiklik kõvaketas peaks hävima. Siiski sain seda kirjutama hakata alles pool aastakest hiljem. Ja nüüd siis see kiri ise.

Rahulik meel tuleb vaat siit mere äärest, kuhu maabusin viimaks, maailma lõpp. See on justkui klooster, ja need on selleks, et usk kinnistuks. Muidu see kasvab ja tõuseb ja avardub ega puutu enam sesse maailma. Kaob igavikku. Meri loksib loiuult rannakivide vahel ja õhtuks vaibub seegi. Päike loojub ühel pool seda neeme. Seda näeme. Aga siis me läheme teisele poole sedasama neeme ja näeme, kuidas kuu tõuseb.

Kiri Eestist. Kallis kauge sõber! An die ferne Geliebte, nagu Beethovenil. Hahaa, aga ega ma ju mingi homo ole, Tom. Mis ajal me küll elame, et peab seda asja igaks juhuks üle seletama. Thomas Wünsche, mäletan, et saime alguses su perekonnanime üle nalja, aga sa olid sellega ju nagunii harjunud. Sellest on nüüd vist juba üle kahekümne aasta, kui kohtusime Berliinis mingil messil. Noored kunstitudengid nagu mõlemad olime. Igasugu messide ja konverentside parim osas algab õhtul, kui ametlik osa läbi, nagu teada, ja siis kolasime mööda kõrtse, vist isegi kuulsal Unter den Lindenil ja rääkisime muidugi kunstist. Millest muust. Ütlesin tookord, et Eestis on üpris palju gootikat, aga barokki suhteliselt vähe, sest see langes siin halvale ajale – sõda, nälj, katk. Me ei puudutanud mõningaid helli teemasid, sest teadsin, et sakslased põevad ikka veel seda natsiasja. Kui sa esimest korda Eestis käisid, siis sind rabas sinne vaesus vist kõige enam. See oli just nõuka-aja lõpp. Kuigi hakkama ju saadi, aga sinu jaoks oli kontrast liiga suur. Olles lõunast pärit, polnud sa ju isegi dedeärril näinud. Mulle paistab nüüd mõnel mustemal hetkel, et läheme siin uuele ringile. Muidugi, mis on kellegi jaoks vaesus? Mõnele kindlasti see, et lõunasöögi juurde tuleb rüübata

odavamad, metallimaitsega veini ja et puhkusereis Taisse tuleb ära jätta. Ja teise jaoks see, et tõesti ei tea, mis saab järgmisel nädalal. Või homme. Eks olen sullegi kirjutanud sellest müüdist – Eesti viie rikkama riigi hulka! Nagu tavaliselt ikka: wannabe´del on suur oht üle pakkuda. Aga ei viitsi sellega tegeleda, selle üle on niigi küllalt irvitatud; kogu see kõma asub mingil hoopis teisel tasandil. Maailm on endiselt müüte täis, ja telekaekraanilt võib aeg-ajalt näha Ansipi liikumatut robotinägu, mis kinnitab: kõik on kõige paremas korras. Aga keegi peab ju SEE kah olema. Mõtleks vaid, kui korraga ei leiduks kedagi, kes tahaks SEE olla. Katastroof!

Õhtul käisin naabrite juures ajalehte toomas – mulle meeldib kohvitassi kõrvale paberit krabistada; ma ei loe lehti uudiste pärast. Meedia on meelelahutus, kirjutas Toomas Paul kuskil. Ikka leidub kusagil maailmas mõni laip, mida peab näitama, kirjutas ta. See jätab mulje, et normaalne surm ongi kiire ja lihtne, isegi kui see on vägivaldne. Meelelahutus on üks huvitav sõna eesti keeles. Sa lahutad oma meele millestki; tõmbad juhtme välja. Ja siis jätad selle lihtsalt põrandale vedelema. Kuid aitab melanhooliast.

Lõhkusin puid, tõin kaevust vett, tegin tule pliidi alla. Olen ära õppinud, kuidas siin kiiresti kohvivett keema ajada. Aknast paistab mets üle heinamaa, kitsed ja rebased on siin tavalised. Siis käisin pööningul otsimas kohta, kust läbi sajab ja leidsin vana foto. Mees ja naine, küllap 20. sajandi algus. Plekiline paks kartong kirjaga Cabinet Portrait, nurk oli ära murdunud. Imelik mõelda, et need inimesed on tõesti kunagi elanud. Üldse talletavad vanad majad ju terveid ajapudemeid, merevaiku kinni jäänud sääski. Kõik on tõeline.

Kuuri all vedeleb mul üks roostes toru. Arvasin, et see võiks ehk olla mürsukest, viisnurk otsa peal, tähendab siis vene oma. Ja igapäevaelu tunnismärke on siin – vanu tööriistu, terveid ja katkiseid; üht väikest vana kirvest kasutan edukalt kogu aeg. Nõukogude ajast pärit asju on ehk kõige rohkem; oli aega neid korjata. Ja kõõgis on mul Panasonic-raadio, mis küll ei tööta. Iseseisvusaja algusest, mil iga lääne vidin oli imeline. Kuid tundub nagu oleks nõukaegsetesse asjadesse suhtunud hiljem pisut põlastavalt. Samas olid need täiesti töökindlad, juhul, kui juba algusest peale praak ei olnud. Minu asjad. Meie asjad. Sind ehk huvitab, miks ma siin üksinda istun, aga sellest ma parem ei räägi. Sa, Tom, käisid ju mitu korda Eestis, Tallinnas, ja siis kolasime mööda vanalinna kõrtse. Ja ka kirikuid. Ühe kiriku ukseks oli tookord silt – kinnine jumalateenistus see ja see kell, täielik absurd, kuidas saab üks jumalateenistus olla kinnine? Aga sul võis kodune tunne olla – see on ju saksa linn. Jõulud on möödas, nüüd ootame uut aastat.

Õieti kasutan ainult kööki ja üht tuba. Maja teine pool on täis mitmesugust ehitusmaterjali. Riho ütles, et kevadel hakkame ehitama. Tal oli vaja kedagi, kes siin elaks, kütaks ja vaataks, et sisse ei murtaks. Olen laovaht. Ise ta elab linnas ja sõidab Soome vahet, ütles, et enam ei tasu tegelikult. Võiks talle jooniste juures abiks olla, seda ma peaks veel oskama, aga... Tal pole ju abi vaja, tal on raha vaja.

Tegelikult on see kadunud Anni-tädi vana talu; pood on seitse kilomeetrit. Tuleb seal täna ära käia, uurin rahakoti sisu. Imelik, eurot nähes mõtlen ikka veel, et millal seekordne Euroopa-reis nüüd jälle lõpeb ja koju tagasi jõuan. See tunne vist jääbki. Nägin ajalehest, et kultuuripealinn lõpetab, jumal tänatud. Siin õnneks pole mingit kultuuri, või siis vastupidi – see on nõnda võimas ja raskesti tabatav, selleks peab luuletaja olema, et seda kirjeldada. Suuta näha üldist, metatasandit. Eks ole, kui oled asjas sees, siis sa ei näegi rohkemat.

Me arvame, et omame aega. Ütleme, minu ajal oli nii... Või: vaadake vaid millised kombes tol ajal olid. Või muud taolist. Tuuakse näiteid pimedast keskajast. Inkvisitsioon ja ristisõjad ja nii edasi. Nojah. Meil on aga võimatu sisse saada vanasti elanud inimeste mõttemaailma. Tegelikult omab aeg meid; oleme selles täiesti kinni. Sellelt pinnalt on siis nii kerge hinnata minevikku, panna silte. Kuid aeg ei ole mardikakogu, mida sildistada. Tähendab, seda võib muidugi teha ja seda tehakse, kuid mis sa sellega siis õige peale hakkad, ah? Saad imetleda oma täiuslikku näputööd. Kuid muidugi oleme valmis kergekäeliselt silte panema – Sinimägede lahingud möllavad; mõni võitleb veel isegi muistset vabadusvõitlust.

Mõni aeg tagasi suri naaberkülas keegi 101-aastane vanamees, helde aeg küll, mõtlen. Ta sündis keset hobuvankrite aega ja lahkus keset nutitelefonide aega, millega sa võid olla online kellegagi teisel pool maakera. See mees jättis selja taha ikka õige mitu kadunud maailma, ühessegi neisse

pole tagasiteed. Kadunud aja meri.

Vahel tundub mulle, et ma ei valva siin sugugi mitte Riho ehitusmaterjali, vaid midagi märksa enamat; tõeliselt mahajäetud maja on see, kus keegi pole kunagi elanud. Öösiti, kui pean oma vigiiliat teetassi ja sigarettidega võib siin harrastada süvameresukeldumist – mööda vrakkidest ja kaladest; mets lööb vahel öösiti täiesti ootamatult kohisema. Kõik vanad rahvad teadsid, et Vaim ja tuul on seesama. Jumal hingas – ja tuul käis üle maa. Või Vaim. Kuid sageli oli see hoopis vaikne sosin, nii nagu talle parajasti vaja oli. Jumal on tõeline džentelmen, ta ei suru ennast peale. Seda ülbust lubame endile meie, inimesed. Nüüd lähen tõesti poeringile; taevas on kõrgeks kiskunud, külmetab kergelt. Ära muretse, Tom, Eestiga on kõik korras.

Siiralt Sinu...